

УДК 159.9.072.43

О. В. ПЛАТКОВСЬКА,
кандидат психологічних наук,
старший викладач кафедри прикладної психології
навчально-наукового інституту психології, менеджменту, соціальних та інформаційних технологій
Харківського національного університету внутрішніх справ

ОСОБЛИВОСТІ САМОРЕГУЛЯЦІЇ ПРАЦІВНИКІВ ПАТРУЛЬНО-ПОСТОВОЇ СЛУЖБИ

Указано, що виявлення типових важких професійних ситуацій, з якими стикається працівник патрульно-постової служби, є необхідною для подальшої колекційної роботи психолога. Визначено, що усвідомлення механізмів психічної саморегуляції самими працівниками патрульно-постової служби сприяє виробленню ефективних шляхів цілеспрямованого використання механізмів корекції.

ПЛАТКОВСКАЯ О. В. ОСОБЕННОСТИ САМОРЕГУЛИРОВАНИЯ СОТРУДНИКОВ ПАТРУЛЬНО-ПОСТОВОЙ СЛУЖБЫ

Указано, что выявление типовых трудных профессиональных ситуаций, с которыми сталкивается сотрудник патрульно-постовой службы, является для психолога необходимой для дальнейшей коррекции. Определено, что осознание механизмов психической саморегуляции самими сотрудниками патрульно-постовой службы способствует формированию реальных путей использования механизмов коррекции.

PLATKOVSKA O. PECULIARITIES OF PATROL OFFICERS' SELF-REGULATION

It is pointed out that detection of typical difficult professional situations that patrol officers face is necessary for a psychologist during further correction. It is determined that recognition of mental self-regulation mechanisms by patrol officers assists to form effective ways for correction mechanisms' usage.

Патрульно-постова служба міліції (далі – ППС) – це діяльність спеціальних нарядів міліції з охорони громадського порядку, безпеки й боротьби з правопорушеннями на вулицях, площах, у парках та інших громадських місцях, а також під час проведення масових заходів, ліквідації наслідків аварії, катастрофи, стихійного лиха. Специфіка діяльності підрозділу ППС ставить до особистості працівника міліції певні вимоги професійного та особистого характеру. Правоохоронці, які несуть патрульно-постову службу, для виконання покладених на них завдань та для ефективного їх виконання повинні: мати необхідну професійну підготовку; бути дисциплінованими, пильними і чесними під час виконання службових обов'язків; стійко переносити всі труднощі, пов'язані зі службою, не шкодюючи своїх сил для виконання службових обов'язків; виконувати свої завдання у точній відповідності із законодавством. Потрібно зазначити, що працівник ППС, перш за все, повинен мати високі моральні якості, діяти рішуче й наполегливо, поважати гідність особи і ставитись до неї гуманно, захищати права людини незалежно від її соціального походження, расової та національної належності, громадянства, ставлення до релігії, статі, політичних та

інших переконань [1].

Велику частку професійних обов'язків працівників ППС становить спілкування з громадянами, тому у відносинах із громадянами міліціонери завжди повинні виявляти високу культуру і такт. У поведженні з громадянами недопустимі: зверхній тон, грубість, зарозумілість; іронічне або неввічливе викладення зауважень; вирази або репліки, які ображають людську гідність; погрози, повчання і несправедливі докори; пред'явлення незаслужених звинувачень; погрозливі чи образливі жести або знаки. Тому в розмові з громадянами працівникам міліції належить виявляти спокій, витримку і розсудливість. У жодному випадку вони не повинні відповідати грубістю на грубість та керуватися у своїх діях особистими неприязними почуттями.

Особливе становище працівників ППС зумовлене обсягом і складністю їх компетенції у галузі здійснення правоохоронної діяльності, а також тим, що на них покладено основний тягар боротьби зі злочинністю та роботи з профілактики й запобігання злочинам з метою реалізації єдиної державної політики боротьби зі злочинністю, яка є складовою внутрішньої політики суверенної і незалежної України. Крім того, підрозділам патрульно-постової

служби належить особлива роль щодо забезпечення та дотримання прав і свобод громадян.

Щоденна практична діяльність підрозділу патрульно-постової служби з охорони громадського порядку й боротьби зі злочинністю має різнобічний, багатогранний характер і завжди залежить від змін конкретної ситуації, що, як правило, відбуваються непередбачено і непередбачено. Слід віддати належне тим працівникам, які безпосередньо входять до складу патрульно-постової служби, адже екстремальність, небезпечність, ризик та складність їх діяльності заслуговують на повагу. Проте велику частину робочого часу правоохоронці проводять у тісному спілкуванні з людьми, тому особливу увагу необхідно приділяти психологічному стану працівників ППС, а саме оцінці їх психологічної готовності до виконання своїх обов'язків, задоволеності моральним станом та вмінню у потрібних випадках корегувати свій емоційний стан.

Удосконалення психологічної підготовки працівників ППС допоможе продуктивно працювати із затриманими злочинцями, більш чітко враховувати мотиви вчинення правопорушень. Важливими у психологічній підготовці працівника повинні бути психологічна, професійна спрямованість, сформованість психологічної установки щодо почуття страху, болю, майстерне володіння методами психологічного самовпливу. Безумовне значення має рівень володіння методами самовдосконалення свого психофізіологічного стану, розвиток умінь і навичок психічної свідомої саморегуляції, що допомагає за короткий час оновлювати фізичний стан, оптимізувати психологічний настрій, протистояти розвитку елементів професійної деформації.

Розуміння механізмів психічної саморегуляції дозволить фахівцям цього профілю більш глибоко усвідомити значення проблеми формування своєї особистої психічної культури та визначити реальні й ефективні шляхи щодо свідомого та цілеспрямованого використання можливостей своєї психіки.

Під психічною саморегуляцією розуміють систему складного реагування мозку та нервової системи людини на зовнішні та внутрішні подразники, що спрямоване на підтримку балансу між психофізіологічним та енергетичним станом людини та умовами навколишнього простору.

У більш широкому розумінні психічна саморегуляція – це свідомо регульований людиною психічний самовплив з метою поліпшен-

ня свого стану. Функції свідомої саморегуляції дуже широкі. Так, за допомогою методів психічної саморегуляції кожен працівник системи органів внутрішніх справ може поступово оволодіти прийомами регулювання своєї психічної активності і за рахунок цього підвищувати рівень особистої працьовитості, позитивно впливати на емоційно-вольову сферу, протистояти формуванню професійної психологічної деформації, значно поширювати можливості своєї психіки, розвивати принципово нові види рецепції, навчитись користуватись особистими потенційними резервами у своїй професійній діяльності.

Для виявлення типових важких професійних ситуацій і способів подолання стресових станів працівниками патрульної служби з різним стажем роботи нами було проведено дослідження, **об'єктом** якого дослідження є емоційна сфера особистості, а **предметом** – саморегуляція особистості в професійних умовах.

Метою даної роботи є вивчення особливостей саморегуляції працівників патрульної служби.

Завданням дослідження є:

- 1) виявлення типових тяжких професійних ситуацій;
- 2) виявлення способів подолання таких ситуацій працівниками патрульно-постової служби.

Для проведення дослідження з визначення особливостей саморегуляції у працівників патрульно-постової служби з різним стажем роботи було застосовано анкету типових тяжких професійних ситуацій; для виявлення достовірності розбіжностей між відсотковими частками двох груп застосовувався метод кутового перетворення Фішера.

У дослідженні брали участь 2 групи осіб. До першої групи увійшли 160 працівників патрульно-постової служби м. Суми, Сумської та Львівської областей. Середній вік осіб 24–30 років, більшість опитаних мають середню юридичну освіту, вищу юридичну освіту та стаж роботи до 5 років. До другої групи увійшли 130 працівників патрульно-постової служби м. Суми, Сумської та Львівської областей. Середній вік учасників 26–35 років, більшість респондентів мають середню юридичну освіту, вищу юридичну освіту та стаж роботи більше 5 років. Результати анкетування наведено в табл. 1–4.

Виявлення типових тяжких професійних ситуацій у працівників ППС із різним стажем роботи представлено у табл. 1.

Проаналізувавши отримані дані, можемо

зробити висновок, що працівники патрульної служби строком служби до 5 років відносять до найбільш стресових професійних ситуацій низьку заробітну плату – 83,33 %, застосування зброї – 80%, ненормований робочий день – 73,33 %. Таку ситуацію, як затримання озброєних злочинців, до тяжких ситуацій відносить 56,67 % молодих працівників, 46,67 % типо-

вою професійною ситуацією вважають великі фізичні та психологічні навантаження, 20 % молодих працівників до тяжких професійних ситуацій зараховують стосунки з керівництвом та вигляд мертвого тіла і лише 6,67 % типовою тяжкою професійною ситуацією вважають стосунки з колегами.

Таблиця 1

Виявлення типових тяжких професійних ситуацій у працівників патрульно-постової служби з різним стажем роботи (у %)

№	Типові тяжкі професійні ситуації	Працівники ППС		Ф	Р
		До 5 років (n= 30)	Більше 5 років (n=30)		
1	Ненормований робочий день	73,33	63,33	0,83	–
2	Ризик для життя та здоров'я	16,67	10	0,77	–
3	Низька заробітна плата	83,33	40	3,6	0,001
4	Застосування зброї	80	30	4,08	0,001
5	Вигляд мертвого тіла	20	13,33	0,69	–
6	Затримання озброєних злочинців	56,67	13,33	3,7	0,001
7	Великі психологічні та фізичні навантаження	46,67	26,67	1,62	0,05
8	Стосунки з начальством	20	13,33	0,69	–
9	Стосунки з колективом	6,67	40	3,27	0,001

Щодо працівників ППС зі стажем роботи більше 5 років роботи, то 63,33 % до найбільш тяжких типових професійних ситуацій відносять ненормований робочий день, 40 % вважають тяжкою професійною ситуацією низьку заробітну плату та стосунки з колегами, 30 % працівників патрульної служби застосування зброї відносять до тяжких професійних ситуацій, 26,67 % із працівників патрульної служби стажем роботи більше 5 років роботи, написали, що тяжкою професійною ситуацією вони вважають великі фізичні та психологічні навантаження. Найменш тяжкими професійними ситуаціями працівники патрульної служби зі стажем роботи більше 5 років роботи вважають вигляд мертвого тіла – 13,33 %, затримання озброєних злочинців – 13,33 %, стосунки з начальством – 13,33 %, і лише 10 % вважають, що ризик для життя та здоров'я є типовою важкою професійною ситуацією.

Під час порівняння результатів тестування були отримані достовірні відмінності. Істотні відмінності серед працівників ППС з різним

стажем роботи відзначаються за такими тяжкими професійними ситуаціями, як низька заробітна плата, застосування зброї та затримання озброєних злочинців. Таку різницю можна пояснити тим, що більшості молодих працівників із ситуацією затримання злочинця та застосування зброї доводиться зустрічатися вперше, на відміну від працівників ППС, які мають більший стаж роботи, тобто спостерігається певне прилаштування до роботи, у зв'язку з чим відбувається професійна деформація.

Працівники з більшим стажем роботи, на відміну від молодих працівників, частіше визначають як стресову ситуацію стосунки з колегами. Це можна пояснити тим, що в більшості з них є сім'я, з якою вони проводять свій вільний від роботи час, на відміну від молодих, які більшість свого вільного часу проводять зі своїми колегами по службі.

Виявлення частоти зустрічання типових тяжких професійних ситуацій у працівників патрульно-постової служби з різним стажем роботи представлено у табл. 2.

Таблиця 2

**Частота зустрічання типових важких професійних ситуацій
у працівників патрульно-постової служби з різним стажем роботи (у %)**

Варіант відповіді	Працівники ППС до 5 років роботи (n=30)	Працівники ППС більше 5 років роботи (n=30)	φ	p
Постійно	66,67	80	0,71	–
Досить часто	20	20	–	–
Рідко	13,33	–	2,83	0,01
Не зустрічались	6,67	–	2,41	0,01

На запитання «Як часто працівники потрапляють у стресові ситуації?» 66,67 % молодих працівників відповіли, що в такі ситуації вони потрапляють постійно, 20 % відповіло, що досить часто, 13,33 % – рідко і лише 6,67 % в дані ситуації не потрапляли, оскільки лише приступили до виконання службових обов'язків.

Щодо працівників ППС зі стажем роботи більше 5 років, то на дане запитання 80 %

відповіло, що у стресові ситуації вони потрапляють постійно, 20 % – досить часто, а таких, хто потрапляє рідко або взагалі не потрапляє у такі ситуації, серед працівників ППС, які працюють більше 5 років, немає.

Виявлення емоційних відчуттів у працівників патрульно-постової служби з різним стажем роботи наведено у табл. 3.

Таблиця 3

**Виявлення емоційних відчуттів у працівників патрульно-постової служби
з різним стажем роботи (у %)**

Емоційні прояви	Працівники ППС		φ	p
	До 5 років (n=30)	більше 5 років (n=30)		
Тривожність	66,67	13,33	4,39	0,001
Страх	36,67	6,67	3,01	0,001
Гнів	13,33	40	2,29	0,01
Самотність	10	30	1,99	0,01
Відповідальність	3,33	33,33	3,35	0,001
Роздратованість	6,67	36,67	3,01	0,001
Агресивність	16,67	40	2,04	0,01
Розчарування роботою	30	10	1,99	0,01
Втома	20	46,67	2,24	0,01
Злість	13,33	46,67	2,81	0,01

Отже, на запитання «Які емоції найчастіше Ви відчуваєте під час тяжких професійних ситуацій?» працівники ППС із різним стажем роботи назвали такі емоційні прояви: тривожність, страх, гнів, самотність, роздратованість, агресивність, розчарування роботою, втома, незадоволеність.

Серед емоцій, які вони відчувають найчастіше, працівники ППС зі стажем роботи до 5 років відзначають тривожність (66,67 %),

страх (36,67 %), розчарування роботою (30 %), агресивність (16,67 %). Працівники ППС зі стажем роботи більше 5 років найчастіше відчувають втоми (46,67 %), злість (46,67 %), гнів (40 %), агресивність (40 %), роздратованість (36,67 %).

Виявлення способів подолання тяжких професійних ситуацій працівниками патрульно-постової служби з різним стажем роботи представлено у табл. 4.

Таблиця 4

**Способи подолання тяжких професійних ситуацій працівниками
патрульно-постової служби з різним стажем роботи (у %)**

№	Способи подолання важких ситуацій	Працівника ППС		Ф	Р
		До 5 років	Більше 5 років		
1	Фізичні навантаження	50	43,33	0,52	–
2	Сон, пасивний відпочинок	6,67	46,67	3,78	0,001
3	Спілкування з друзями	10	6,67	0,46	–
4	Спілкування з колегами по роботі	70	16,67	4,42	0,001
5	Відключення, свідомий вихід із ситуації	30	43,33	0,25	–
6	Вживання алкоголю	50	56,67	0,51	–
7	Звернення за допомогою до психолога	3,33	6,67	0,61	–
8	Гумор, жарти	43,33	46,67	0,42	–
9	Пасивна розрядка, плач	3,33	6,67	0,61	–

За результатами отриманих даних можемо зробити висновок, що працівники ППС найчастіше використовують такі способи подолання тяжких професійних ситуацій, як: фізичні навантаження, сон, пасивний відпочинок, вживання алкоголю, свідомий вихід із ситуації, а також спілкування, яке допомагає позбавитись від негативної енергії. Рідко використовуються пасивна розрядка, плач, спілкування з друзями, допомога психолога.

Так працівники ППС зі стажем роботи до 5 років найчастіше (70 %) використовують такий спосіб подолання тяжких професійних ситуацій, як спілкування з колегами по роботі, 50 % долають тяжку ситуацію фізичними навантаженнями, 50 % вживають алкогольні напої, 43,33 % вдаються до гумору та жартів, 30 % молодих працівників патрульно-постової служби свідомо виходять із ситуації. Рідше молоді працівники використовують такі способи подолання тяжких професійних ситуацій, як пасивна розрядка, плач, спілкування з друзями, допомога психолога, сон, пасивний відпочинок.

Для працівників ППС зі стажем роботи більше 5 років найпоширенішим способом подолання тяжкої професійної ситуації є вживання алкоголю (56,67 % з опитаних), 46,67 % даних працівників обирає пасивний відпочинок і сон, така сама кількість опитаних долає тяжку ситуацію з допомогою гумору та жартів, 43,33 % свідомо виходять із ситуації, стільки ж опитаних обирають фізичні навантаження. Рідше працівники ППС зі стажем роботи більше 5 років використовують такі способи подолання тяжких професійних ситуацій, як:

звернення за допомогою до психолога (6,67 %), спілкування з колегами по роботі (16,67 %), спілкування з друзями (6,67 %) та пасивний відпочинок (6,67 %).

При порівнянні отриманих результатів були отримані достовірні відмінності. Зокрема такий спосіб подолання типових тяжких професійних ситуацій, як пасивний відпочинок і сон, є більш характерним для працівників ППС зі стажем роботи більше 5 років. Рівень достовірності значущості становить $P \leq 0,001$. Спілкування з колегами набагато частіше обирають молоді працівники, на відміну від працівників, які працюють більше 5 років. Рівень достовірності значущості становить $P \leq 0,001$. Щодо всіх інших перерахованих способів подолання тяжких професійних ситуацій достовірних відмінностей не виявлено.

Отже, на основі результатів проведеного дослідження можемо зробити такі **висновки**. Працівники патрульно-постової служби з різним стажем роботи в ОВС мають певні відмінності у визначенні найбільш стресових ситуацій та в емоційних проявах на них. Так, молоді працівники до найбільш тяжких професійних ситуацій відносять низьку заробітну плату, застосування зброї, ненормований робочий день, затримання озброєних злочинців, великі фізичні та психологічні навантаження. У цих ситуаціях працівники патрульно-постової служби часто відчувають тривожність, страх, агресивність, розчарування роботою, втому. Колектив оцінюють як досить дружний.

Працівники патрульно-постової служби зі стажем роботи більше 5 років до типових тяжких професійних ситуацій відносять

ненормований робочий день та стосунки з колективом. Під час стресових ситуацій вони часто відчувають гнів, агресивність, почуття

відповідальності, злість, втому. Колектив оцінюють як недружний.

Література

1. Андросюк В. Г. Які якості вимагаються від працівника міліції: методологічні засади розробки професіограм та кваліфікаційних характеристик /Андросюк В. Г., Казмиренко Л. І., Юхновець Г. О. // Науковий вісник Української академії внутрішніх справ. – 1996. – № 1. – С. 105–116.

Надійшла до редколегії 28.04.2010

УДК 159.9(075)

Л. С. ФЕДОРЕНКОВА,

здобувач

*Харківського національного університету внутрішніх справ,
викладач кафедри готельного, курортного та туристичного сервісу
Азовського регіонального інституту
Запорізького національного технічного університету*

ОСОБЛИВОСТІ ЕМОЦІЙНО-КОГНІТИВНОГО СТАВЛЕННЯ ЖІНОК-ЗЛОЧИННИЦЬ ДО ЗНАЧУЩИХ АСПЕКТІВ ЖИТТЯ

Представлено результати дослідження особливостей емоційно-когнітивного ставлення жінок-злочинниць до значущих аспектів життя. Виявлено, що в різних категорій злочинниць вони істотно відрізняються.

ФЕДОРЕНКОВА Л. С. ОСОБЕННОСТИ ЭМОЦИОНАЛЬНО-КОГНИТИВНОГО ОТНОШЕНИЯ ЖЕНЩИН-ПРЕСТУПНИЦ К ЗНАЧИМЫМ АСПЕКТАМ ЖИЗНИ

Представлены результаты исследования особенностей эмоционально-когнитивного отношения женщин-преступниц к значимым аспектам жизни. Вывявлено, что у разных категорий преступниц они существенно различаются.

FEDORENKOVA L. PECULIARITIES OF EMOTIONAL AND COGNITIVE ATTITUDE BY FEMALE CRIMINALS TO MEANINGFUL LIFE ASPECTS

Some research results of peculiarities of emotional and cognitive attitude by female criminals to the meaningful life aspects are presented. It is exposed that these peculiarities completely vary according to different categories of criminals.

Актуальність проблеми дослідження полягає в тому, що причини злочинної поведінки містяться в особистості злочинця, і щоб зрозуміти їх, необхідно вивчити цю особистість, виявити ті зовнішні щодо неї соціальні явища і процеси, які сформували її криміногенні риси. Злочинну поведінку потрібно вивчати не тільки для запобігання їй або припинення, але і для розуміння її причин. При вивченні особистості злочинця часто буває важко відокремити її від поведінки, особливо коли вивчаються мотиви, наміри, цілі, обирання засобів їх досягнення, прийняття рішення тощо. Так, виникнення і розвиток мотивів злочинної поведінки можна розглядати і в рамках формування особистості злочинця, і в рамках аналізу внутрішніх механізмів поведінки. Думки, емоції, відчуття й переживання злочинця, реалізовані в злочині, є водночас і проявом його особистості [1].

Проблему злочинності взагалі і жіночої

злочинності зокрема досліджують Ю. М. Антонян, В. А. Васильєв, А. А. Габіані, М. Н. Голоднюк, Т. М. Явчуновська, І. А. Карпец, А. Г. Міхлін, Ю. В. Чуфаровський тощо. Її актуальність пов'язана з інтенсивним зростанням жіночої злочинності в нашій державі, а також із тим, що злочинна поведінка жінок негативно впливає на суспільство, його інститути і спільності, особливо на сім'ю, на його етично-психологічну атмосферу в цілому. Жіноча злочинність є ніби показником етичного здоров'я суспільства, його духовності, ставлення до базових загальнолюдських цінностей.

У дослідженні брали участь жінки у віці від 25 до 35 років, засуджені за статтями 307, 317 Кримінального кодексу (далі – КК) України в кількості 132 осіб (1 група); за статтями 115, 121 КК України – 100 осіб (2 група); по статтях 185, 186, 190 КК України – 150 осіб (3 група).

Для визначення емоційного й когнітивного компонентів системи ставлення жінок-